

družba neha. To se takrat zgodi, kadar je gospodar tako živino dal, ki ni za pleme ali ako jo brez tehtnega uzroka iz reje vzame, predno je čas potekel, — ali kadar rejač z živino tako dela, da ta znamenito škodo trpi.

Ako čas, doklej ima taka reja trajati, ni izrekoma ustanovljen in se tudi ne da iz narave opravila določiti, smeta gospodar in rejač pogodbo odpovedati, samo da tega ne stori s hudobno zvijačo ali, ko ni čas za to (§. 1212 obč. drž. zak.).

Po razvezi družbe se deli, kar je vkupno, a kar je bilo samo gospodarjevo, dobi on nazaj. Ako delitev in natura ni mogoča in se deležnika poravnati ne moreta, treba živinče prodati in kupilo razdeliti (§§. 843 in 1215 obč. drž. zak.).

3. Videli smo, da pri obeh vrstah pogodb živina praviloma ostane last prvotnega gospodarja. Vender se včasih živini vrednost določi. Ta določba vrednosti ima pa samo namen, da se na podlagi določenega zneska vrednosti laglje in brez prepira določi, koliko je dobička ali škode, nikdar pa se ne more iz tega določila vrednosti izvajati, da se je sklenila kupna pogodba (na upanje).

—c.

Kako so se uradniki slovenskega jezika v sodnije in druge urade branili.

(Donesek k zgodovini slovenskega uradovanja.)

Interpelacija državnega poslanca Črné-ta in drugov na c. kr. pravosodno ministerstvo od 5. septembra 1861 slove:

1. Ali namerava c. kr. pravosodno ministerstvo, da izpelje na najvišjem mestu izgovorjena načela ravnopravnosti vseh narodov in da vender že jedenkrat omogoči in utemelji pravično pravosodje, izdati tudi deželnim višjim sodnijama v Trstu in v Gradci, oziroma tamošnjima višjim državnima pravdnistvoma podobno naredbo, kakor je ona od 22. julija 1861, št. 6099 za Moravsko, in posebej na to siliti, da v okolicah teh dveh nadsodnij v smislu obstoječih zakonov in v smislu ravnopravnosti, že tolikrat zaukazane po samem Njegovem veličanstvu, odslej za naprej pod odgovornostjo dotičnih uradnikov vsaj sodnijske zapisnike delajo v jeziku

svedoka ali stranke, končne obravnave izpeljavajo v jeziku zatoženega in vloge, vložene v slovenskem jeziku, rešujejo v istem jeziku?

2. Ali namerava c. kr. pravosodno ministerstvo, da tam, kjer so nekateri posamezni uradniki, ki ne znajo slovenskega jezika, na službena mesta nastavijo uradniki, ki umejo deželni jezik ter tako omogoči izvedenje dotičnih postav? — Vsled te interpelacije je c. kr. pravosodno ministerstvo z ukazom 15. oktobra 1861, št. 744 vsem sodnijam tržaške in graške nadsodnije zapovedalo tako:

Da se pravosodno ministerstvo pouči, kako se je do tedaj ravvalo pri sodnijah oziroma rabe sloveeskega jezika in da bode moglo potlej potrebno zaukazati, potrebuje poročila o tem, kako so bili deželni jeziki doslej pri sodnijah in okrajnih uradih v navadi in ali je kakšna zapreka zoper to, da bi se za slovenske deželne dele teh nadsodnijskih okolišev, kakor se je na Moravskem zgodilo, kot pravilo zaukazalo, da morajo sodnije in okrajni uradi zapisnike o ustmenih napovedbah strank, kakor tudi o zaslišanji strank, prič in zvedencev pri sodnjih obravnavanjih zapisovati vedno v deželnem jeziku, katerega stranka razume in da se morajo v izpisih strankam posluževati tistega deželnega jezika, v katerem je bila pismena vloga vložena ali v katerem je stranka svoje zahtevanje govorila in na zapisnik zaslišana bila, — posebej pa, da se morajo sodnijske odločbe z razlogi vred vsakako tudi v tistem deželnem jeziku izdati, v katerem je bila podana prošnja oziróma prva tožba ali prvo ustmeno zahtevanje ali v katerem se je obravnavanje izpeljalo, — da morajo končno ustmene glavne obravnave v istem jeziku vršiti se in da se mora razsodilo v kazenskih stvareh objaviti in izpisati v tistem deželnem jeziku, katerega zatoženec umé.

Vse sodnije so morale poročati, kaka je bila dotakratna navada s slovenskim jezikom pri uradovanji, in ali se dado izpeljati od ministerstva nameravani ukazi.

Vsaka sodnija je odposlala višjej deželnej sodnji v Trst ali v Gradec o tem poročilo.

Iz teh poročil objavimo v naslednjem jedno, ki jako markantno kaže mišljenje večine tedanjega pravosodnega uradništva ter njegovo prizadevanje, da s stališča vednosti (zgodovine, pravoslovja in literature) dokaže, kar želi zaradi neznanja pismenega jezika in zaradi političnega svojega mišljenja, namreč: da ni mogoče, slovensko

uradovati. Vednost so poniževali v služabnico političnih namenov. Nu, pa čujmo poročilo samo:

„Kakor daleč sploh listinska dokazila iz aktov, ležečih v različnih deželnih arhivih in posebej tudi v sodnijskih registraturah, v tej deželi nazaj sezajo, je bil od nekdanj na Kranjskem nemški jezik izključljivi poslovni jezik javnih oblastnj in posebej tudi sodnih stopinj, — z jedino izjemo mej časom francozke okupacije, mej katerim je bil pri cesarskem sodnem dvoru v Ljubljani francozki jezik sodni jezik, ali tudi takrat se je pri mirovnih sodiščih na deželi nemški jezik izključno pridržal.

Raba nemškega jezika seza tedaj v najstarejše čase nazaj in je sledila iz državnopravnih razmer kranjske dežele, katera je bila že od Karla Velicega sem del frankovskega oblastva in je od takrat z nemškim cesarstvom v državnopravnej zvezi bila, katera zveza se je tudi po odpravljenji rimsko-nemške krone po nemški zveznej akti posebej pridržala.

Ta toliko stoletij trajajoča državnopravna zveza imela je nasledek, da je bila v vseh časih nemška omika gospodujoča in da je prišel nemški jezik v šoli in v jednej upravi in celo v kupčijskem prometu do popolne veljave. Te razmere dajó imeti dosedanje navado, da je bil nemški jezik kot uradni jezik izključljivo v rabi.

Akoravno je z ozirom na §. 13 občnega sodnega reda¹⁾ in na najvišjo odločbo od 27. aprila 1835 (objavljeno s pravosodnim dvornim dekretom od 22. decembra 1835) raba slovenskega kot deželnega jezika za stranke in njihove pravdosrednike v postavi utemeljena, in akoravno §§. 123 in 184 r. k. pr. določujeta, kako naj se zapisavajo izpovedbe oseb, ki sodnega jezika niso zmožne: mora se tem nasproti kazati na dejansko stvar, da ljudstvo samo se teh pravic nikdar ni poslužilo, ker pripoznava, da je boljše, ako se uraduje izključljivo v nemškem kot poslovnem in sodnijskem jeziku in ker je prepričano, da pravično pravosodje ni zidano na rabo slovenskega jezika, ampak na vse drugačne od jezika neodvisne potence.

Čeravno pa je nemški jezik kot sodnijski jezik v navadi, se vender vse ustmeno uradno občenje z ljudstvom, ki nemškega

¹⁾ Nu, leta 1882 še so ta §. kakor znano drugače tolmačili.

jezika ni zmožno, godi v deželnem jeziku, v tem jeziku vrše se vsa ustmena obravnavanja v civilnih in kazenskih stvareh in po končnih obravnavah v kazenskih stvareh se razsodbe obtoženim objavljajo v tem jeziku.

Če se pa akti v nemškem jeziku spisujejo in se odločitve v nemškem jeziku pišejo in odpravljajo, godi se to iz uzroka, ker je nemški jezik, kakor je bilo skazano, že stoletja jedino navadni sodniški jezik, ker stranke ne zahtevajo, da se piše v slovenskem jeziku in ker se mora ustmeno občenje itak vršiti v deželnem jeziku, katerega so uradniki zmožni. Zaprisežena službena dolžnost uradnikov je porok, da so ti akti, ki se strankam v deželnem jeziku „preberó“ in po njih potrdijo, prav in resnično narejeni.

Celó, ko se je od leta 1848. sem narodnostno vprašanje na vrh političnega gibanja postavilo, ni slovensko prebivalstvo zahtevalo odpravljenja nemškega jezika, le posamezne osebe, ki so se postavljale, kakor da so vodje tega gibanja, so to zahtevale. — Tako se je zgodilo, da je visoki ministerijalni razglas od 29. oktobra 1850, št. 14.553 in 14.554 o predlogih višje deželne sodnije v Celovci in c. kr. generalprokurature zaukazal, da je dopuščeno v slučajih, ko sodnik in zapisovalec jezik zaslišanega razumeta, da se zapisnik v nemškem jeziku spiše in njegova vsebina v slovenskem jeziku „prebere“. —

To zakonito postopanje je bilo v vaji pred letom 1848 in od takrat naprej in skazalo se je prav dobro in pravim potrebam vstrezajoče, ker so v interesu zaslišanega vsa poročila zagotovljena, ob enem pa se s tem služi tudi menj važnim in ozira vrednim zahtevom javne službe, kajti vsak, kdor ni po narodnih idejah preveč zavzet, mora vvideti, da more v državi vender le samo jeden poslovni jezik biti. To je potrebno zarad prevažnih uzrokov potrebne pravne jedinosti, ki je posebno v višjih stopinjah (instancah) neizogibna. Tam bi namreč sicer pomnoženje rabljenih jezikov samo temeljitosti razsodb v kvar bilo, ker bi v viših instancah bistveni zrak sposobnosti bilo samo znanje vseh deželnih jezikov.

Pripravnost tega postopanja se vidi tudi iz tega, da se je zoper to navado komaj kje kaka pritožba od vdeležencev vložila, in če je primorski poslanec Černe v Primorji kje povod pritožbam našel, more biti tist povod v tem, ker je na mesto nemškega

jezika, ki je bil do 1848. leta tam vladajoč, stopil italijanski jezik, tako da je že ta sodnija iz tamošnjih čisto slovenskih okrajev dobila italijanske akte, kar se mora temu zapisati, da se tam v slovenskih deželah nastavljajo italijanski uradniki in advokatje, ki niso zmožni deželnega jezika, ter skušajo italijanski element razširjati po slovenskih deželah.

Iz tega sledi pa samo, da je treba, da se v slovenskih deželah ne nastavljajo uradniki, ki deželnega jezika niso zmožni in ki se niti ne potrudijo, da bi se ga naučili, — kar se je tako pogosto zgodilo.

Kar se pa tiče izpeljivosti namere, da bi se postavil slovenski jezik uradnim jezikom, se mora najpred ozreti na vsebino interpelacije, kajti interpelacija sama hoče vpeljati rabo slovenskega jezika samo za nekatere posamezne akte. S tem pa so interpellantje sami brez okolišev priznali, da slovenski jezik še ni sposoben biti izključljivo sodnim jezikom.

Uzroki temu leže samo v okolnosti, da Slovenci nimajo prav nič narodne pravoslovne literature, in da slovenska književnost v obče še v zibeli leži.

Akoravno se mora mnogo možem dati slavno pričevalo, da so si z vsemi močmi prizadevali povzdigniti jezik in književnost, se vendar ne sme pozabiti dejanskih razmer in mora se opomniti, da „Novice“ same, ki vendar slovenske interese krepko zastopajo, pričujejo, da je v slov. jeziku izšlo na dan stoprav kakih 50 del, katerih večina pa so molitvene bukve ali sploh knjige verskega zadržaja.

Akoravno so postave od 1849. leta sem tudi v slovenskem prevodu izhajale, — vendar ni še avtentičnega prevoda občnega državlanskega zakonika z novelami, in občni sodni red še sploh ni na slovenski jezik preložen.¹⁾

Prevod občnega državlanskega zakonika, o katerem se niti ne vé, kje je tiskan bil, je privatno delo, katero posebno oziroma zakonite terminologije ni postavno pripoznano, — sploh pa je slovenski pismeni jezik, kakoršen se nahaja v postavah z 1849. leta sem in posebej njegova juristična terminologija, — slovenskemu prebivalstvu samemu deloma nepoznan, tem menj v navadi, ker

¹⁾ Zbirke postav v slovenskem jeziku je še denes treba.

se je moralo veliko besedi na novo narediti in dotični izrazi niso v rabi, tako da slovensko ljudstvo ta učena dela, pri katerih je očitno prizadevanje, da se južnoslovenski dijalekti spojijo, veliko menj razume nego nemško, ki je že stoletja vvedeno. Nemški jezik je v deželi tako razširjen, da Slovenec, ki ne zna ne pisati ni čitati, za nemške uradne spise tako lahko najde prelagatelja, kakor bi ga našel za ukaze, ki bi se izdajali v novem slovenskem pismenem jeziku, kajti le-ti bi se mu morali vender le tudi v njegovem dijalektu dopovedati. Predno se more deželni jezik kot sodnijski jezik rabiti, morale bi biti postavno določena terminologija, morale bi biti za vse pravne oddelke avtentične prestave postav, sicer bi občino in točno razumljenje ne bilo mogoče. Prenagljenost v vpeljavi deželnega kot sodnega jezika pa bi prouzročila nevarnost za pravo, torej ravno nasprotje tega, kar se doseči hoče.

Ker interpelantje silijo tudi na to, da se najdenja zvedencev v slovenskem jeziku napišejo, ne more se v nemar pustiti, da še ni nobeno delo zagledalo belega dne v slovenskem jeziku o sodnej medicini ali fizikalnih in kemičnih vednostih, zato pa tudi ni niti misliti mogoče, da bi se najdenja in mnenja zvedencev v deželnem jeziku zapisavala, kajti zvedenci so dobili svojo vednostno omiko samo v nemškem jeziku in slovenskih tehničnih izrazov še ni.

Zdi se, da ni pripravno, razmere v življenje obuditi, katerim podstave manjka, in katerih ljudstvo ne razume, ker se je boljšemu razvitku slovenskega jezika v šoli stoprav pred malo leti temelj postavil. Zato se more samo zmota imenovati, ako se hoče naravni razvitek jezika, omikanje naroda premekniti in ako se hoče sodiščem nalog dati, da bi jezik likali.

Iz tega pa sledi, da bi bilo pri naših razmerah jako predrzno, ako bi se poskusi s slovenskim jezikom vpeljali v izvrševanje prava na mesto urejenih in po večstoletnih skušnjah opraviđanih navad, in da so taka početja katerih polovičarstvo se že vidi iz načina predložene vpeljave, kot eksperimenti v tako važnem pravosodji najmenj dopustljivi.

Ko je pa stvar taka, zdi se nam, da za sedaj ¹⁾ še ne moremo svetovati v to, da bi se za Moravsko izdana pravosodnega

¹⁾ Ko bi to gospodo denes, — čez 20 let vprašali? Glavo bi stavil, da bi to poročilo prepisali.

ministra naredba od 22. julija 1861 br. 6099 po analogiji tudi za slovenski jezik vpeljala, ker stanje kranjske književnosti se ne more primerjati z zeló napredno česko literaturo, akoravno se mora reči, da se strankam z ozirom na zgorej navedene že obstoječe zakone ne more zaprečiti, da vloge tudi v slovenskem deželnem jeziku vlagajo.“

Iz takih in enakih poročil se je minister o slovenskih zadevah in željah informirati moral.

Iz drugega poročila posnamemo sledeče:

„Ni še čas, da bi se slovenski jezik kot sodni jezik vpeljal, ker še ni tako olikan, da bi sodnik mogel v njem razvijati svoje pravne razloge, kajti ta jezik si še ni ustanovil tehničnih izrazov. Ko bi se pa s časom slovenski jezik kot sodni jezik vpeljal, kar je zaradi časovnih razmer v korist nekaterih želeti, mogló bi se to samo takrat izpeljati, ko bi tudi pri višjih instancah sodniki nastavljeni bili, ki so zmožni tega jezika, ¹⁾ ker bi se sicer s prestavljanjem preveč truda in časa pogubilo.

Pritožbe poslanca Črneti in drugih niso neresnične. Kajti pri deželnej pravici v Gorici in celo pri okrajnih sodnijah goriških skoro noben sodnik slovenskega jezika ne umé; — tako sé zgodi, da kmet prišedši k sodnji po dolgem čakanji in iskanji včasih slučajno na koga naleti, ki njegov jezik umé, in kateremu more dopovedati, kaj želi, velikrat pa zaradi jezikovega neznanja uradnikov nič ne opravi in brez odloka oditi mora. Goriška deželna pravica se je v zadnjem času namreč poitalijanila; tam in v ostalem Primorji so se v službe samo Italijani in taki ljudje nastavili, ki slovenskega jezika ne znajo. Zarad tega je v slovenskem Primorji italijanski živelj precej prevladal.

Čeravno torej še ni čas, da bi se slovenski jezik v sodnije vpeljal, bilo bi vendar le želeti, da bi se z vsemi, tedaj tudi s primorskimi Slovenci jednako delalo, in da bi se tudi v Primorji nemški jezik, ki je vednostni in splošni jezik v monarhiji, vpeljal.

Da bi se to uspešno zgoditi moglo, treba bi bilo, da bi se te dežele pod jedno skupno višjo deželno sodnijo postavile. Sedež te sodnije naj bi bil v Ljubljani, kajti

¹⁾ Ta je svojo korist že boljše razumel.

vsi Slovenci, tudi Primorci, smatrajo Ljubljano svojim glavnim mestom.

Kadar bi se pa slovenski jezik v sodnije vpeljal, naj bi se postavil termin, od katerega naprej bodi ta jezik sodni jezik, da bi se uradniki do tja jeziku privaditi mogli, ker bi jim sicer, posebno v civilnem pravosodji, jako težavno bilo, najedenkrat v jeziku uradovati, v katerem zadostne omike niso dobili.“

Kolekovanje.

V zadnji številki „Slov. Pravnika“ je gosp. V—r v izrazil mnenje, da je neopravičeno, če bi se stranke silile prošnjo za ustavljenje eksekucije tudi s kolekom za pobotnico prevedeti.

Ker se morda večkrat pripeti, da davkarski nadzornik take prošnje nocijonira in mora potem stranka ali pa sodnijski uradnik, kateri je prošnjo sprejel, trikratni znesek koleka za pobotnico plačati, naznanjam, da se mi je v enakem slučaju za tega delj, ker je bilo v prošnji rečeno, da je eksekutor popolnoma plačan, s plačilnim nalogom c. kr. glavne davkarije v Ljubljani od 11. maja 1880 l., št. 377, naložilo plačilo trojnega zneska koleka po skali II. Ker se mi je to neopravičeno zdelo, rekuriral sem do ministerstva.

Spodnje inštanice so rekurz zavrnile, češ da se mora zmirom, kadar se plačilo kje potrjuje, doprinesiti kolek za pobotnico.

Pri rekurzu na ministerstvo sem posebno naglašal, da bi po nazorih spodnjih inštanc v pravdi, kjer se posamežna plačila ugovarjajo in pripoznavajo, morala skoro vsaka vrsta kolekovanja biti, kar gotovo v postavi ni utemeljeno.

C. kr. finančno ministerstvo je z naredbo od 2. aprila 1880, št. 40253, zaukazalo, da se mi mora cela pristojbina odpisati. Motivacije te naredbe nisem dobil v roke. Pri tej priložnosti opozorujem slovenske juriste na brošurico: „Andeutungen über die Stempel- und Gebührenbehandlung der gewöhnlich bei Gerichten vorkommenden Eingaben, Urkunden und Schriften,“ katero je izdala c. kr. finančna direkcija v Celovci 23. septembra 1880, pod št. 10716, in v kateri je v 10 straneh vse pri sodnijah navadno kolekovanje v kratkem in jedrnatu razpravljenno.

G—n.